

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาเป็นการเรียนการสอนที่มีความลึกซึ้ง เพราะมีพื้นฐานอยู่บนการวิจัยและการหาความรู้ใหม่ เนื้อหาความรู้ใหม่จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับอาจารย์ที่ต้องแสวงหาจากแหล่งสารนิเทศต่างๆ ทั้งในรูปของสิ่งพิมพ์ และวัสดุทัศนวัสดุเพื่อใช้ในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน มิใช่ใช้วิธีการสอนด้วยการบรรยาย ใช้ตำราเรียนและกระดานขอสต์ เป็นเครื่องมือเท่านั้นโดยให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาที่อาจารย์ถ่ายทอดด้วยวิธีซ้ำซากนั้นเรื่อยมาทำให้เกิดความเบื่อหน่ายไม่สนใจ และอาจก่อปัญหาให้กับผู้สอนได้ ดังนั้นเพื่อกระตุ้นและสร้างความสนใจของผู้เรียน จึงจำเป็นต้องอาศัยวัสดุทัศนวัสดุ เช่น ภาพยนตร์ เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง สไลด์ ฟลิ์มสตริป รูปภาพ แผนที่ ภาพโปรงใส และวัสดุย่อยส่วน ฯลฯ เป็นเครื่องช่วยในการถ่ายทอดความรู้

วัสดุทัศนวัสดุยังมีคุณค่าต่อการศึกษา ในการช่วยแก้ปัญหาผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทางด้านสติปัญญา ทำให้สามารถเรียนได้ด้วยตนเองตามขีดความสามารถ นอกจากนั้นยังช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญหรือชำนาญการเฉพาะด้านและจำนวนนักเรียนในแต่ละห้องเรียนมีมาก (เสาวณีย์ ลิกขาทิต, 2531)

วัสดุทัศนวัสดุจึงมีส่วนสำคัญและมีบทบาทอย่างมากต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอนของอาจารย์ในสถาบันการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องใช้สื่อการเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เข้าช่วย เพื่อให้การเรียนรู้อันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ได้จริง

จากความสำคัญของวัสดุดังกล่าว สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ จึงได้นำสื่อใหม่ ๆ เข้ามาช่วยในการจัดการศึกษาและปรับปรุงการเรียนการสอนกันมากขึ้นโดยจัดในรูปแบบของศูนย์ สถาบัน หรือสำนักเทคโนโลยีทางการศึกษาขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและให้บริการวัสดุ และเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ศูนย์วัสดุศึกษากลาง ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ห้องสมุด (ที่ให้บริการวัสดุ) สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ ศูนย์วิชาการ เป็นต้น (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2526)

แต่การดำเนินงานของศูนย์หรือสถาบันในต่างประเทศเหล่านี้ต้องประสบปัญหาอันเนื่องมาจากสภาพการเรียนการสอนในปัจจุบัน อาจารย์มักจะสอนโดยวิธีการบรรยายเป็นส่วนใหญ่ (Agnew, Meneely และ Thaxton, 1989) และมักจะมองข้ามแหล่งวัสดุที่มีอยู่ในสถาบัน (Kadiri, 1987)

การที่อาจารย์ไม่สนใจใช้วัสดุ อาจมีสาเหตุมาจากอาจารย์ขาดความรู้ ความชำนาญในการใช้สื่อการศึกษา หรือมีความเชื่อว่าสื่อการศึกษาให้ความบันเทิงมากกว่าให้สาระความรู้ (Agnew, Meneely และ Thaxton, 1989) อาจารย์มีงานในหน้าที่อื่น ๆ ต้องทำมาก วัสดุที่ให้บริการล้าสมัย ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน (Larry, 1984) อาจารย์ไม่ทราบถึงการให้บริการของศูนย์ หรือสถาบันที่ให้บริการวัสดุ และความไม่สะดวกในการให้บริการ (Arterbury, 1972)

สำหรับในประเทศไทยจากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าอาจารย์มีปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อการสอนคล้ายคลึงกับของต่างประเทศ คือ ขาดความรู้ ความชำนาญทางด้านสื่อการสอน สื่อการสอนที่มีอยู่ไม่ตรงกับบทเรียนที่สอน ขาดห้องบรรยายที่เหมาะสมกับการใช้สื่อการสอน (สถาพร ทศวงศ์, 2527) และไม่ทราบถึงการให้บริการตลอดจนแหล่งที่ให้บริการสื่อการสอน (สมหวัง แดงนิล, 2528) นอกจากนี้ยังพบว่าอาจารย์ส่วนใหญ่นิยมใช้บริการของแผนกวัสดุศึกษากลาง และงานวัสดุในสำนักหอสมุดน้อยมาก เนื่องจากสถานที่ตั้งอยู่ไกลเกินไปไม่เอื้ออำนวยต่อการให้บริการ และทำให้ต้องเสียเวลามากในการใช้บริการแต่ละครั้ง (สมสมัย พลอินตา, 2529 ; ชูชาติ แสงประทีปทอง, 2530)

จากปัญหาและอุปสรรคหลาย ๆ ด้าน ที่พบทั้งในประเทศและต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น ทำให้สไลด์ทัศนวิสัย ที่มีอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ไม่ได้รับความสนใจและไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ดังนั้นศูนย์หรือสถาบันที่รับผิดชอบการดำเนินงาน และให้บริการ สไลด์ทัศนวิสัยอันเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญแหล่งหนึ่งในการเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องศึกษาการใช้สไลด์ทัศนวิสัย เพื่อทราบถึงปัญหา และความต้องการสไลด์ทัศนวิสัยของอาจารย์ เพื่อนำผลไปแก้ไขปรับปรุง และให้บริการสไลด์ทัศนวิสัยแก่อาจารย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าส่วนใหญ่นักศึกษาถึงปัญหาการใช้และความต้องการสื่อการสอนของอาจารย์เฉพาะในแต่ละมหาวิทยาลัยเท่านั้น ส่วนการศึกษากการใช้สื่อการสอนของอาจารย์เฉพาะสาขาวิชานั้น ได้มีการศึกษากับอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์บางสาขา และสาขาแพทยศาสตร์ แต่ยังไม่ครอบคลุมสาขาเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นขอบข่ายหนึ่งของวิทยาศาสตร์

ปัจจุบันการเรียนการสอนวิชาเกษตรนั้น ครอบคลุมหลายสาขาวิชา และเป็นสาขาวิชาที่เรียนรู้ถึงสิ่งธรรมชาติรอบ ๆ ตัวมนุษย์ อันได้แก่ ดิน น้ำ พืช และสัตว์ ตลอดจนเครื่องยนต์ และเครื่องผ่อนแรง อันเป็นผลเนื่องมาจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเรียนในสาขานี้ จึงเป็นการเรียนด้วยการกระทำจริง เน้นการฝึกปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดทักษะ และประสบการณ์ทางด้านวิชาเกษตรขึ้น ดังนั้น การสอนวิชาเกษตรจึงจำเป็นต้องอาศัยสไลด์ทัศนวิสัย เพื่อใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์ผู้สอนไปยังผู้เรียน (พินิต เข็มทอง, 2523) เพื่อให้บทเรียนมีความน่าสนใจมากขึ้น และที่สำคัญ คือ ทำให้เกิดการรับรู้ที่ตรงกับ ความเป็นจริงในการสื่อความหมายนั้น ๆ ด้วย

จากความสำคัญของสไลด์ทัศนวิสัยต่อการเรียนการสอนสาขาวิชาเกษตรดังกล่าว และจากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ได้ปฏิบัติงานอยู่ในฝ่ายสไลด์ทัศนวิสัย ของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเน้นหนักทางสาขาเกษตร และจากการให้บริการสไลด์ทัศนวิสัยแก่ อาจารย์พบว่าสไลด์ทัศนวิสัยรูปแบบต่าง ๆ ที่จัดหาเข้ามาเพื่อให้บริการนั้น ยังมีการใช้น้อยมาก คือมีอาจารย์ใช้ประมาณ 6 % ของจำนวนอาจารย์สาขาเกษตรทั้งหมดในมหาวิทยาลัย 454 คน

ต่อหนึ่งภาคการศึกษา (สถิติการใช้บริการโสตทัศนวัสดุ ต.ค. 2534 - ก.ย. 2535) นอกจากนั้นจากการสอบถามบรรณารักษ์ และนักวิชาการโสตทัศนศึกษา ในงานโสตทัศนวัสดุของ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วสุ ละอองศรี, 2534) และงานโสตทัศนวัสดุของห้องสมุดกลางสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง (โสพล จันทราชิต, 2534) และห้องสมุดคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง (จิราภรณ์ ชื่นปรีชา, 2534) พบว่าต่างก็ประสบปัญหา เช่นเดียวกัน คือ อาจารย์ใช้บริการของงานโสตทัศนวัสดุน้อย ทำให้โสตทัศนวัสดุที่จัดหามาให้บริการนั้น ไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงความต้องการ และการใช้โสตทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาเกษตร ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เพื่อศึกษาถึงลักษณะการใช้โสตทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาเกษตร ในด้านวัตถุประสงค์ รูปแบบ เนื้อหาวิชา แหล่งที่ใช้และการเข้าถึง ตลอดจนความต้องการและปัญหาในการใช้โสตทัศนวัสดุของอาจารย์สาขาเกษตร เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทาง สำหรับผู้บริหารงานโสตทัศนวัสดุ บรรณารักษ์และนักวิชาการโสตทัศนศึกษา ได้ใช้ประกอบการพิจารณา ปรับปรุง จัดหา ตลอดจนให้บริการโสตทัศนวัสดุ ให้สอดคล้องกับความต้องการของอาจารย์สาขาเกษตร ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ รวมทั้งทำให้โสตทัศนวัสดุที่จัดหามีการใช้ได้อย่างคุ้มค่า คุ้มกับงบประมาณที่ได้ลงทุนไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาถึง

1. ความต้องการใช้โสตทัศนวัสดุ ของอาจารย์สาขาเกษตร ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในด้านรูปแบบ เนื้อหาวิชาที่ต้องการใช้ แหล่งที่ต้องการใช้และการเข้าถึง
2. การใช้โสตทัศนวัสดุของอาจารย์ สาขาเกษตรในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในด้าน วัตถุประสงค์ในการใช้ รูปแบบ เนื้อหาวิชาที่ใช้ แหล่งที่ใช้ และการเข้าถึง
3. ปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการใช้โสตทัศนวัสดุ ของอาจารย์สาขาเกษตร

สมมติฐาน

ความต้องการ การใช้และปัญหาในการใช้วัสดุ ของอาจารย์สาขาเกษตรในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ทั้ง 4 กลุ่มสาขาวิชา ได้แก่ กลุ่มสาขาพืช กลุ่มสาขาสัตว กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์การอาหารและโภชนาการ และกลุ่มสาขาที่เกี่ยวข้องทางการเกษตรไม่แตกต่างกัน

ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

อาจารย์สาขาเกษตร

- กลุ่มสาขาวิชา ได้แก่ กลุ่มสาขาพืช กลุ่มสาขาสัตว กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์การอาหารและโภชนาการ และกลุ่มสาขาที่เกี่ยวข้องทางการเกษตร

ตัวแปรตาม ได้แก่

1. การใช้วัสดุในด้าน

1.1 วัตถุประสงค์ในการใช้

1.2 รูปแบบ

1.3 เนื้อหาวิชาที่ใช้

1.4 แหล่งที่ใช้

1.5 การเข้าถึงวัสดุ

2. ความต้องการใช้วัสดุภัณฑ์ในด้าน
 - 2.1 รูปแบบ
 - 2.2 เนื้อหาวิชาที่ต้องการใช้
 - 2.3 แหล่งที่ต้องการใช้
 - 2.4 การเข้าถึงวัสดุภัณฑ์
3. ปัญหาในการใช้วัสดุภัณฑ์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตศึกษากับอาจารย์สาขาเกษตร ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ประจำในคณะที่ทำการสอนสาขาวิชาเกษตรตรง จำนวนทั้งหมด 13 คณะ ใน 7 สถาบัน ทั้งนี้ไม่รวมมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยเปิดใหม่ และไม่รวมสาขาวิชาเกษตรที่เปิดสอน แทรกอยู่ในคณะอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่สาขาวิชาเกษตรโดยตรง มีดังนี้

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - คณะสัตวแพทยศาสตร์
2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 - คณะเกษตร
 - คณะประมง
 - คณะวนศาสตร์
 - คณะสัตวแพทยศาสตร์
 - คณะอุตสาหกรรมเกษตร
3. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 - คณะเกษตรศาสตร์
 - คณะสัตวแพทยศาสตร์

4. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 - คณะเกษตรศาสตร์
5. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 - คณะทรัพยากรธรรมชาติ
6. สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้
 - คณะผลิตกรรมการเกษตร
 - คณะธุรกิจการเกษตร
7. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง
 - คณะเทคโนโลยีการเกษตร

คณะต่าง ๆ ดังกล่าวแบ่งออกเป็นภาควิชา รวมทั้งหมด 89 ภาควิชา (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก) มีจำนวนอาจารย์รวมทั้งสิ้น 1,118 คน (ทบวงมหาวิทยาลัย กองแผนงาน, 2534) และจากภาควิชาทั้งหมดนี้ได้นำมาจัดกลุ่ม จำนวนอาจารย์สาขาเกษตรออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ โดยใช้แนวการแบ่งเนื้อหาวิชาทางสาขาเกษตรศาสตร์ ของ Blanchard และ Farrell (1981) ซึ่งทำให้แบ่งกลุ่มอาจารย์สาขาเกษตร ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ จำนวน 1,118 คน ได้ดังนี้

1. กลุ่มสาขาพืช ได้แก่ สาขาพืชศาสตร์ วนศาสตร์ ปฐพีวิทยา มีอาจารย์จำนวน 443 คน
2. กลุ่มสาขาสัตว์ ได้แก่ สาขากฎวิทยา ประมง สัตวแพทยศาสตร์ สัตวศาสตร์มีอาจารย์จำนวน 401 คน
3. กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์การอาหารและโภชนาการ ได้แก่ สาขาเคหกรรมศาสตร์ อุตสาหกรรมเกษตร มีอาจารย์จำนวน 117 คน
4. กลุ่มสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องของการเกษตร คือ สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตพืช สัตว์ ป่าไม้ และการประมง เช่น บริหารธุรกิจเกษตร เศรษฐศาสตร์เกษตร และส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น มีอาจารย์จำนวน 157 คน

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างของอาจารย์ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ด้วยวิธีคำนวณจากสูตร $n = \frac{N}{1+Ne^2}$ ปรากฏว่าได้กลุ่มตัวอย่างของอาจารย์ จำนวน 295 คน จำนวนนี้เป็น

กลุ่มสาขาพืชจำนวน 117 คน กลุ่มสาขาสัตว์ จำนวน 106 คน กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์การอาหารและโภชนาการ จำนวน 31 คน และกลุ่มสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องของทางการเกษตร จำนวน 41 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสตัทศนวิสดู ความต้องการและการใช้ตลอดจนปัญหาในการใช้เสตัทศนวิสดู จากหนังสือ วารสาร และงานวิจัย
2. สร้างเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยคำถาม 4 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความต้องการและการใช้เสตัทศนวิสดูของอาจารย์ สาขาเกษตร ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ คำถามในตอนนี้เป็นประกอบด้วย

ก) วัตถุประสงค์ในการใช้เสตัทศนวิสดู

ข) ความต้องการและการใช้เสตัทศนวิสดูในด้านรูปแบบ เนื้อหาวิชา แหล่งเสตัทศนวิสดู และการเข้าถึงเสตัทศนวิสดู

ตอนที่ 3 ปัญหาในการใช้เสตัทศนวิสดู

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการใช้เสตัทศนวิสดูของอาจารย์สาขาเกษตร ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

3. ทดสอบแบบสอบถามกับอาจารย์สาขาเกษตร ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ทั้ง 4 กลุ่ม ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาทำการศึกษา ดังนี้

กลุ่มสาขาพืช จำนวน 10 คน กลุ่มสาขาสัตว์ จำนวน 10 คน กลุ่มสาขา วิทยาศาสตร์การอาหารและโภชนาการ จำนวน 5 คน และกลุ่มสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องทางการเกษตร จำนวน 5 คน รวมทั้งหมด 30 คน

4. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถาม ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้แก่ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 295 คน โดย ทำการเลือกกลุ่มด้วยวิธีการจับฉลากจากรายชื่ออาจารย์สาขาเกษตร ที่ผู้วิจัยได้จากเลขานุการคณะ สถาบัน และหน่วยงานต่าง ๆ ผู้วิจัยได้นำส่งแบบสอบถามให้ครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างของแต่ละภาควิชา ทั้ง 4 กลุ่ม ดังกล่าวด้วยตนเอง และทางไปรษณีย์

5. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SAS (Statistical Analysis System) ในการประมวลหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ F-test

6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

7. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางแก่ผู้บริหารงานสัตตภัณฑ์สัตว์ บรรณารักษ์และนักวิชาการ สัตตภัณฑ์ศึกษา ในการปรับปรุง จัดทำ และให้บริการสัตตภัณฑ์สัตว์ให้สอดคล้องกับความต้องการและการใช้ของอาจารย์สาขาเกษตรในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

2. เป็นแนวทางความร่วมมือสำหรับหน่วยงานที่ผลิต และให้บริการสัตตภัณฑ์สัตว์ ทางด้านการเกษตร

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วัสดุทัศนวัสดุ หมายถึง วัสดุที่สามารถสื่อความหมายจากข้อมูลที่บรรจุอยู่ได้โดยอาศัยอุปกรณ์เป็นเครื่องช่วย ได้แก่ สไลด์ สไลด์ประกอบเสียง फिल्मสตริป फिल्मสตริปประกอบเสียง फिल्मรูป ภาพยนตร์ ภาพโปร่งใส เทปบันทึกภาพ จานบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง แผ่นเสียง ไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช และไมโครแจ็กเก็ต ทั้งนี้ไม่รวมวัสดุที่ใช้ร่วมกับคอมพิวเตอร์

แหล่งวัสดุทัศนวัสดุ หมายถึง แหล่งที่รวบรวมและให้บริการวัสดุทัศนวัสดุ ได้แก่

- แหล่งวัสดุทัศนวัสดุภายในมหาวิทยาลัย เช่น ภาควิชา คณะ ศูนย์ ห้องสมุด ฯลฯ
- แหล่งวัสดุทัศนวัสดุภายนอกมหาวิทยาลัย เช่น หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน หน่วยงานเอกชน องค์การต่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ
- แหล่งวัสดุทัศนวัสดุส่วนตัว เป็นแหล่งที่ผลิต หรือรวบรวมวัสดุทัศนวัสดุขึ้นมาใช้เอง สามารถติดต่อขอยืมได้เป็นการส่วนตัว เช่น วัสดุทัศนวัสดุของตนเอง วัสดุทัศนวัสดุของเพื่อน วัสดุทัศนวัสดุของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นต้น

การเข้าถึงวัสดุทัศนวัสดุ หมายถึง วิธีที่บุคคลใช้ในการเข้าถึงวัสดุทัศนวัสดุ ได้แก่ การเข้าถึงโดยอาศัย

- บุคคล เช่น ปรึกษาบรรณารักษ์ นักวิชาการวัสดุทัศนศึกษา เพื่อนร่วมงาน และสอบถามตัวแทนเจ้าหน้าที่วัสดุทัศนวัสดุ
 - คู่มือช่วยค้น เช่น บัตรรายการ บรรณานุกรม ทำเนียบนาม ฯลฯ
 - การติดตามข่าวสาร เช่น รายการแนะนำรายชื่อวัสดุทัศนวัสดุใหม่ ๆ
- ข่าวประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน